ЦРНОГОРАЦ

НЕДЉЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 25. На Цетињу у Суботу 24. Јунија (6. Српња) 1872. ГОДИНА II.

„ЦРНОГОРАЦ“ излази један пут недјељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Дописи, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Наврћује се по године, за то позивамо г. г. претплатнике и сваког, који жели држати ови лист, да што прије пошљу претплату.

Цијена је листу досадања, као што је назначена горе.

Опомињемо и ону господу уписнике, који нам што дугују од ове, а нарочито од прошле године, да нам се одма одуже. Наш је лист још млад, па већ има на дугу више, но што би требало.

Свакоме без разлике, који од данас за мјесец дана, — толики рок остављамо због даљине, — неизмири свој дуг, обуставићемо лист. Молимо дакле, да се похита.

Уредништво.

КОЛИКО ВАЖИ ДАНАШЊЕ НАШЕ ЈАДИКОВАЊЕ ПРЕД ЈЕВРОПОМ.

(Са славенског подјармљеног истока.)

Има већ десет — петнајест година како српско-хрватско новинарство попуњава своје листове нашим јадиковањама и нашим патњама, изражаваним кад у виду дописа кад у виду чланака, које ми сами писасмо казујући овим у исто вријеме и патње наше и молбе да нам се помогне, као једном дјелу народа српскога који је забачен и предат у руке људима, којима просто њихова религија (вјера) заповједа да нас гоне и убијају.

Разуме се да смо ми кадкад плакали пред цјелом Јевропом, кадкад смо само изнуђавали подпоре и помоћ какве славенске владе, а било је времена када смо се са очајничким прсима противстављали нашем злочинцу. Знаменито је то што је у нашим јавним молбама најчешће позивана „човјекољубива“ Јевропа да она погледа својим оком на нас, да она прекрати грозни посао нашег непријатеља и да нам једаред рекне: уживај слободу бједна рајо, коју ти Јевропа даде. Дај сада да видимо резултат тих наших безбројних молаба.

Ми смо вазда искрено и писали и говорили о свима нашим теретима; ми смо мислили да ћемо ту такозвану „човјекољубиву Јевропу“, тим прије умилостивити, ако јој што јасније нацртамо наше љуте ране и увјек смо се чували да на нас нападне каква повика, која би нам могла наудити насликовавши нас као непослушне према владиним наредбама и као безузрочно нечрне људе према којима нико жив не треба да има сажаљења. Видите ми смо тим поштеним путем мислили задобити мјесто међу осталим слободним народима, него шта је према томе Јевропа радила?

Она је то наше поштење на зло употребљавала, и ако ми држимо да је она нас запемарила, она је потајно сваки час кушала дамар наше болести, преко својих шпијуна испитивала наш унутрашњи рад и наше тежње, па кад год је увиђала да ће ударање дамара из темеља потрести народно тијело и из сна га пробудити она је хитала да му да лијека против тога; тако заповједала је султану да по њеној настави да једном народу медецину, која ће му крв разблажити и ватру утишати, а кад је осјећала навалу тешке и невољне болестице на нама, она је исто енергично приписивала медецину опорављања и наређивала да њом султан напита изнемогли народ.

Ове медецине бијадоше назови додапашњих султанских реформа издаваних по упуству Јевропе коју ми у помоћ сваког часа зовемо.

На какве су то реформе?

То је спољно заљечивање рана и вјештачка мрежа у коју и нас и султана мисли уловити лукава Јевропа, па кад то учини њега ће и његове између нас избацити ван као гује између јегуља, а са нама ће сладити као са масним залогајима. То су видите други наши јади, које ми несвјесни не разумијемо, јер су за наш запемарени ум одвећ фини и дубоки. Са тога видите Јевропа и диктира султану да нас тако гњечи и притискује како не ћемо моћи дознати одкуда управо тај притисак долази. Она ће видите још до мало времена да заповједи да нам султан синове у војску узима као бајаги да тиме докаже да треба да вршимо и једнаке дужности кад нам је са правовјерним и једнака права даровао, да нам дјели звања и одличија као и својима, да нас уз кољено посађује као и своје, да узме школе под свој надзор и да их умножи, па да нам нађене име државним школама у којима ће се неговати онако начело какво ће бити кадро да одржи и разложи мисли и идеје владине, а те доносе губитак свега свога, и најпосље одрицање самог свог језика.

Да, тако наставља Јевропа нашега господара азијата и овај ће ју одиста послушати, као што је већ одавна слуша и извршиће све што науми, па ма колико неко мали са стране викао против тога. Него лукава Јевропа не ће допустити да султан и његови дочекају нас под таквим калупом какав ће се и нама самима допадати, она засад овим агама и допушта располагање са нама, што јој барометар њене политике вели да је нужно ове скитаче држати као њеки господарећи елемент дотле, док јевропска конституција буде успјела да једанпут за свагда избрише из свог штатута име „турска царевина“ а нас сјури под свој топуз. Зато ми се од данас на унапредак можемо надати непрестаним реформама, које ће нам по својој спољашности изгледати као очинске а у основу не ће ништа друго бити него припрема за постепено наше пропадање, као одзив велике и моћ-

ПОДЛИСТАК.

СРЕЋА И НОВАЦ.

V.

ПРОМЈЕНА ЖИВЉЕЊА. — ОПЕТ МИНИНА ИДЕЈА.

(Наставак.)

Каогод играчи, који до послијње паре играју, у нади, да ће им се срећа обрнути те да надокпаде оно, што су изгубили; тако и Мерсен поведе се за слијепијем ријечма онога, који га је толико пута преварио. Надајући се, да ће изгладити неправду, што је нећаки учинио и тамо показати сестри колико је криво о њему мислила, мало се охрабри. Па с тога бјеше прилично мирни при опраштању са ова два створења, која је искључиво љубио и послије којих остаје сам самцат на свијету. Осим Мерсена бјеше још једна душа, коју овај растанак толико исто ожалости, колико и њега, само што она не имађаше узрока, да скрива своју тугу; то бјеше Мина. Туга овог ђевојчета показиваше страшан призор; то јој бјеше први растанак од њене љубљене сестре, са којом је дотле непрестано заједно живјела!

Они, који су искусили, какав је то бол, кад испред очију исчезавају мила створења, они, вјерим, избјегавају колико је могуће, све оне ситне успомене, које су привидно незнатне, али, које, у истини, као игле позлеђују још и зараслу рану. Сирота Мина немађаше још овог тужног искуства, које се скупо плаћа — потоцима суза! па с тога жељно истраживаше све, што јој могаше тугу да умножи. Сваки час је, у предсобију, пребрајала сандуке спремне за пут, улазила у Олимпине собе, отварала празне ормане, један за другијем, сјећајући се, са горкијем задовољством, свију веселијех, и тужнијех, часова, што је ту, са њеном милом сестром, проводила. Послије свијех тужнијех мисли, савладао би је тешки терет; за тијем као из сна пробуђена, сјетила би се да је Олимпа још ту, па би брзо отрчала к њој, да је се још мало нагледа.

За мање од осам дана, сирота ђевојка тако се измјени, да је човјек не могаше познати и Олимпа, којој такође бјеше тешко да је остави, непрестано мољаше матер, да и Мину поведе у Холандију.

Али Луиза, ма да је од свег срца љубила посестру њене кћери, не могаше на то да пристане. Једно, мишљаше она, што је не умјестно, да води са собом кога му драго, почем ће и она сама да буде другом на терету. Друго, што Мина мати остајаше у Швајцарској, па госпођа Ван Лимпден, увиђавши од какве је потребе, да се ђевојка не раздваја од своје матере, не могаше се рјешити, да учини противно са ђететом, које је љубила као своје рођено.

Послијњи часови, пред какви растанак можда су онако исто танки, као и они, који послије настају. Љубљени предмет још је код нас, па већ више не наслађавамо се његовијем присуством. Човјек би хтјео да задржи сваку минуту, која одлеће. па та непрестана занятост трује му оне (минуте), са којима има још да располаже. Годинама проведемо заједно; често по њеколико часова не умијемо једно с другим да проговоримо, а кад су већ тренутци пребројени, кад кобни час растанка тек што није куцнуо, онда нам се чини, да још много имамо једно другом да казујемо. То су наставлења за даљна времена. кад будемо далеки једно од другог, то су савјети, то изјашњења о каквој ствари, да не би остао неповољан утисак, на онима који полазе. Да нам је, да однесу само лијепе успомене. Како нам је онда жао, што смо их, кад и кад увриједили. па би хтјели једнако да им показујемо, како их љубимо и како нам је тешко, што морамо да се растанемо од њих. Али већ је доцне! Неумитни час је ту! Морамо да ћутимо, па сами да подносимо ону тугу и не знајући колико је дјеле они што одлазе! Једва имамо времена, да измјенимо једно хитно с Богом, па и то у оном бунилу изгледа равнодушно . . . и већ остајемо сами! Путници се удаљују, минуте мињују оном истом брзином, којом су и прије и свака нам увеличава растајање, од милог нам предмета! Шта ли ће их минути до његова повратка? Доће шта ће се којешта случити, шта којешта измјенути! Може ли и ко, при растанку, са поуздањем да каже „до виђења“. То је зацијело оно, што човјека, при растанку највећма жалости. Растанак је крај, тренутни, надамо се; али у садашњости је крај слатквијем и милијем навикама, крај наклоности, или бар крај присуства онијех, за које је имамо! Крај! Та наша душа — гдје се рађају сва њежна осјећања има већ — бесмртни дух — то богодано слушање од свега онога што се свршава! Све што имамо најбољег у нама теки на вјечност

пе Јевропе на толике наше молбе. Те такве реформе утолико ће већма у живот ступати уколико се буде већма код нас свјест будила да потражи права, која су нам одавна погажена.

Тако видите Јевропа уважава све молбе, које јој ми шаљемо залијевајући свако слово крвавим сузама. С тога никако другаче не треба да мислимо, него да смо ми сви који смо на истоку подјармљени највећа брига сваке велике силе у Јевропи, и то не у том смислу како да постанемо слободан и уједињен народ, него да дотле будемо општа шпекулација свију њи, док им нападне за руком да оборе труле престоле, који се у Јевропи находе, па онда да нас као вуци овце разпарчају. Немогућност да се то учини у данашњим данима и доноси нам непрестано продужење робовања, с тим познатим извињењем да ће се поремстити јевропска равнотежа кад би ми устали да се сами ослободимо, него нам дају утјеху у оним трулим реформама које нам очи засљепљују, задржавајући нам дан ослобођења до сазрјевања њиних планова, а онда зна нам се — нов сипцир и нов нож.

Ми сви треба да се што прије увјеримо да Јевропа на нас гледа као на снажан и ратоборан народ у уједињењу са осталом нашом браћом над којом ова иста судба почива: ми треба да познамо да она на нас гледа као на силу које се страшно боји и према њој опрезна стоји, док међутим од нас стохиљадити дио једва ће предвидити, то исто што и лукава Јевропа на нама види. Ми страшно грјешимо и сами себе окивамо што нечитамо неше праве народне листове, који очито излажу Јевропине тенденције. Ено нам загребачки, ено нам новосадских, и свију других народних органа, који се слажу у томе да се треба уздати у се и у своје кљусе, то ће рећи да се треба уздати у своју собствену силу и у братску нам слогу, која се данас или икад изазива код свију славенских народа мање више подјармљених једним и истим посљедицама.

Наш млади укупни нараштај фала Богу толико је данас снажан са свјешћу, да може старе своје окорелце и глупаке у назад бацити и истаћи напријед заставу заједничког рада са свом својом једномисленом браћом у Србији, Црној Гори, умрлој Војводини, Хрватској, Далмацији. Под такву заставу се само купе браћа младих духова, договарају и припремају практички рад, да спремају сретства за тај и да одређују час када ће да запале бомбу која ће да распрсти свети јевропски митинг из ког се потајно извлаче окови за све нас. Треба дакле то да чинимо, а да оставимо јадиковање писањем, кад нам оно не помаже, него шта више даје моћној Јевропи лијепог материјала одакле она изводи да су малаксали духови код нас и да смо моралне пропалице, према чему она то већма удешава своје нити.

Цјела је истина да ће Јевропа из гласа дречати, кад осјети наше братске одношаје у опаком смислу, кад осјети нашу спрему, кад види да су се појавили мољци да изгризу њене нити, па ће трчати код свију својих доктора да јој помогну, правиће дипломатске конзилијуме, како да се изнађе каква нова медецина за те инсекте. — Јест, она ће тражити медецину за њих, али је неће моћи пронаћи, јер ће у сваког на посе бити челични организам, па неће ни осјећати напитак који им Јевропа пружи.

То велим овакви ћемо бити снажни ако се што прије сложимо и начинимо једну велику организацију за општи рад иначе свако на посе ако и даље остане, постаће не само предмет грабежа него и предмет своје пропасти. А да смо у најновије доба пред цјелим свјетом доказали да још имамо снаге за сваки рад, треба се само обазрети на херцеговачки устанак, 1859, на босански и крајишнички 1858 на бокешки 1869, на бугарски, на арбанашки, на најновију побједу хрватског сабора и најпослије на нашу доста јаку интелигентну снагу. Ово су докази наше снаге, наше силе од које се Јевропа боји, али ми још несхваћамо њену важност. С тога земљаци и остала браћо робови на славенском истоку, прихватите ову мисо, а сломите перо, којим сте писали своје јаде и молили не умољене, одночните овако радити па ћете скоро угледати горки — плач јевропске дипломације иза грохотног смија све наше браће.

Овако браћо у овом је наше спасење.

Један Бошњак.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

Поводом избора у Угарској, гдје је владина странка побједила, „Застава“ инак налази утјехе народу у увјерењу: „Што горе то боље“, па овако разлаже даље у једноме чланку:

„Та утјеха је двојака: у једну руку тиче се само нас Срба, у другу руку тиче се целе појаве, тиче се у опште утиска, што га чине први гласови неповољни избора на целу земаљску опозицију, ма које народности она била.

Што се нас тиче, ми сад можемо рећи левици: Ето шта вам је помогло, што сте гласили за пештанске булваре и рингове, ето како вам се вафаљују они, што ће на тим булварима дизати себи палате и они што ће их зидање ти палата богатити и зарањивати! Ето, драги брате Јокаје, како те је пригрлило и подржало тво је начело „по божијој милости!“ ето, чика Гјци, како пролазите са вашим шовинистичким оградама против народности, морате да се спебивате пред кортешима католичке касине! — Можемо рећи романским вођама: Рашта браћо, да од бога нађете, не обавјестисте свога народа, те да се бар тројица од њих тридесет и толико нашло, да гласа у Бечкереку на левичарски одбор?

И ни један ни други не могу нам на то ништа одговорити, до једино: „Опростите, нећемо никад више! —

И ми ћемо им, после оваке замашне лекције вјеровати и опростићемо им, јер незнадоше, или бар не хтједоше знати, шта раде и куда то може изаћи.

То је дакле већ доста велика корист од поразе, што ће то бити, истина немила, ал ни поузданија прилика, да се опозиција, да се левица пречистити. Више важи мала чета, али сложна и одабрана, смјела и одлучна, него већа војска ако је подривена и силом скупљена. Левичари имају само двоје да бирају; или да се придруже крајњој левици, или тако званим риформерима; другим ријечима: или Кошут, или Деак! Сад престаје полутанство, очи на очи!

Ал' и осим тога, није ни сама ствар тако жалосна по опозицију а још мање је тако радосна по владу и њену странку, као што на први поглед изгледа:

Прво и прво, још је ваљда тек четвртина избора готова, још идемо да видимо, какав ће бити крај.

Ал' узмимо баш, да ће и даље поћи, као што је почело, па можда још и горе по опозицију, зар је влада тим ојачала свој опстанак на вјечна времена?

Свјет је имао прилику проучавати једну сличну појагу у већој и напрдњој земљи, него што је Угарска, под јачом и вјештијом влавом, него што је Андраши-Лоњева. Та је земља Француска, та је влада била влада цара Наполеона. На шта је било? — Што ближе пропасти, све сјајнији скупштински избори, све огромнија већина наполеонове владе. Напосљетку се отпорници силнога Ћесара смањише на пет људи. Па у једаред, изнебушице, за мјесец-два дана дође то неколико људи на владу, сва земља пође за њима и увиђе, да је досад пошла у своју пропаст гонећи за људма цара Наполеона.

Аха! ето! кажемо ми да ви идете за револуцином!“ — тако ће нам довикивати можда на то наши фарисеји.

Ал', станите мало, ви „црни“ попови, са ревулицијом још нисмо готови!

Ми инак велимо, да не идемо ми на револуцију, већ ако ко иде, то сте ви!

Ко је год мало дубље загледао у повјесни-

за коју смо створени! Па за то и бива да се тешко рјешавамо, кад, по неизмјенимом природном закону, који хоће, да овђе на земљи не буде ништа трајашно, морамо, за њеко вријеме, да се одречемо свију земаљскијех блага.

Док су, Мина и Хенрих Мерсен, били под утиском ових страшнијех разлога, Олимпа и њена мати, брзо се примицаше Холандији.

Растанак лакше подносе они, који одлазе, него ли они, који остају. Све, па и мртве ствари, потсјећа ове на оне, који су их оставили. Они други, напротив, морају да воде бригу о свима маленкостима путничичкијем које им, дају прилике, да се разговоре, једном ријечи ови много мање пате.

У Олимпинијем годинама врло се лако уступа спољнијем утисцима. Преко све туге, што је морала, да остави ујака, и њену малу Мину, коју је толико љубила госпођица Ван Лимиден, налазила је задовољства у путовању.

Олимпа, у почетку, уступивши вољи материној, драговољно се одрече њенијех раскошнијех навика и кицошљука. Међутијем, ма да ју је госпођа Ван Лимиден одвраћала, она је понијела много раскошнијех ситница, које ће. Луиза је знала, створити, код њеног рода, у Западу, о њој врло хрђаво мнење.

Не брини се, драга мати, говораше ветрогоња, смијући се, хоћу да унесем, у Холандију француске моде. Видићеш, како ће наше лијепе рођаке да изгледају у мусулинскијем хаљинама, са танкијем веловима! Сигурна сам, да се неће смјети мићи с мјеста, од страха, да не подеру лијепе хаљине, јер оне су научиле на селидно одјело! Чини ми се, да их већ видим у овако малијем шеширима; као што су моји. На њиховијем главама изгледаће, као она малена носила на великијем слоновима! Шта је, драга мајко, ти се не смијеш?

Луизи Ван Лимиден, не бјеше ни мало до смјеха. Она покуша, да докаже кћери, како је непријатно, такву шалу водити са онијема, од чије ће одсад да зависи. Она јој узгред напомену и њеног рођака Андреју и додаде, како би се њена најмилија жеља испунила, кад би се Олимпа за њега удала. Али на ову исповјест, вртоглавица пресну у смијех, повикавши:

— Мој рођак! онај мали дивљак, да ми постане муж? Шта то говориш, мила мајко? Кад би ми било бирати, прије бих пошла за Риствина, бар је изображен човјек!

— Поштен, је ли? рече тужно госпођа Ван Лимиден; ах! дијете, тешко твојој памети!

Олимпа, истина, бјеше лакомишљена, али се здраво чуваше, да не увриједи матер. Видећи је ожалошћену овијем ријечима, похита да изгладн своју погрешку:

— Мила мајчице, немој се жалостити. То је савршено извјесно, да ће мој мали рођак, којим Холандкиња, није виђео другог женскиња, почети ме обожавати, како ме види; ово не говорим из сујете, јер гђе нема упоређења, ту не може бити ни надметања; али ја ти се обећавам, да му се неће потсмјевати, кад се стане преда мном збуњавати. Ја мислим, да сам доста лупка, рецн? Загрли ме, брзо, драга мајко и немој ме бацати у очајање, том твојом озбиљношћу!

— Ти имаш врло крив појам о нашем роду, одговори госпођа Ван Лимиден и ја се бојим врло, да Андреја, у мјесто да те обожава, не узима, при свој твојој љепоти прилично хрђаво мнење о теби.

— Зар мислиш? рече намигуша, са очевидном безазленошћу. Видићемо! Ако ми се, мој рођак, не понуди одма за услуженог кавађера, ја ћу га умјети довести, да ме кличећи моли за опроштење!

Луиза Ван Лимиден, видећи, да не може, да убједи своју кћер, ријеши се, да чека догађаје, уздајући се у провиђење, да ће оно избавити Олимпу из зла, у коју је пређерана љубав ујакова бацила.

У Амстердаму путници узеше поштански брод, да пређу у Западм. Олимпа, са љубопитљивом пажњом, испитаваше све нове сцене, које се њенијем очима указиваху, као да се надаше, да су ови спољни предмети упознаду са тајанственијем животом, који ће одсад да води.

Брод пловљаше по ријеци. И, која на једну миљу, од пристаништа, утиче у сјеверно море.

Амстрдам, са његовом шумом од катарака, искићенијех заставама, представљаше богату панораму; пристаништа, засјењена липовијем дрвима, канали, куће, здања, све ово, мало по мало, изчезаваше, као прогутана мореш, остављајући за собом сасвијем нов призор. На предњем крају лађе, које се намах указиваху на површини воде: праве пустиње, одкуд човјек бјеше програн лижим створовима, и гђе коњи и други четвероножни насијаху слободно, не

пу свију народа, тај ће знати, да народи никад нису сами зачињали револуције, револуцију навек изазива сама влада. управо њене зване и незване присталице и улизице, њене заводнице.

Зар би било лако у Француској оне пропасти и страхоте, зар би било оне грозничаве пожарне побуне, да је влада наполеонова пуштала слободу изјави народне воље, да није сваком приликом изопачавала ту изјаву, да се није сама своом својом снагом уплетала у изборе и земаљске и општинске и то још у оној земљи, у опом народу. који је ту слободу већ у најобилнијој мери окусио? — Заиста, не би! — Ми не велимо, да је влада у овој земљи већ дотле дошла, да је већ на том путу, само кажемо и прстом показујемо сваком који има очи да види, да се тим правцем јамачно долази на тај пут.

Ни једна влада није вјечита, свакој дође суђени дан; она може престати или мирним путем, усљед слободне, ничим неизнуђене воље народа, или насилним путем, путем потреса, катастрофе. Ми овој данашњој влади, желимо свим срцем, да престане оним начином и то што скорије; ал по свему изгледа, као да она сама себи жели овај други крај.“

ДОПИСИ.

У ТРЕБИЊУ, 15. Јунија. — Ових дана дође амо из Дубровника један ћћим за зубове са женом и једним момком, сви њемачки поданици. Момак му по обичају гоњаше коње на воду да их напоји, када идући кроз чаршију с коњима, један од ових удари и о тле баци дијете Бумбула Арнаута, незадавши му никакве ране. Али дијете као дијете почне плакати, и плачом позва у помоћ Сенда Нуковића, Маша Ђелба и агу Галиотовића, који момка не само на мјесту испребијаше но га још бијући и псовајући кроз сву чаршију до кајмакама повукоше, који га одма у апс баци, из кога само по наредби мјестног њемачког консула и по пресуди да глобу плати изаћи мога.

Овај је догађај по себи неоправдан, дочим је момак коње боље пазити могао, али је примјер ваздашњих турских насиља и судске неправде. Јер суд ако је момка глобом осудио што не казни ону тројицу који су у напријед и онаквим безаконим начином на момка напали. Оваково понашање очевидни доказ дава да је ови суд само за рају, била крива ил не, а на Турке који јавно божи и човјечански закон газе и необзире се. Зар сами Христјани гријеше ради оваких преступљења? Но видимо ли сваки пазарни дана, када силан Турчин јаше свог помамног коња и натрква га кроз множину не гледајући да ли ће кога погазити, и на жалост често многи о-ћуте удар подкованих ногa таквога коња, а то се зна гром пукао и нестао. Нијесмо ли често свједоци били, када турски сватови долазе. Пут се чисти од људих куда ће они проћи. Тко је вјештији уклони се, али се догодило да које хришћанско или циганско дијете, коме је погибељ непознат, на путу остане. Усркос турској вики: „Бјежи копиље“ једно би коњским ударцем на тле пало. Зар милостиви Турци, као она тројица, да јадно дијете кући одведу и кривца да истражу? Ни по јада када се неби ни обзирали, него би га још грдили и били и кући га крваве главе, изпребијаних леђа и сломљених ногa отјерали. Питај суда, па шта каже: коњу, живини тко ће закон преписати? Ослу ваља с пута се уклонити. Овакових примјера скоро сваки дан гледамо, али сада јер се је један диндушманин усмјелио то урадити свој накоспи:ијед побудили, удри ђаура.

Згодно и пробитачно би било да за идућу бечку изложбу штогод придружи из остале моделе живљења разних народа и један Босне и Херцеговине, али у својој истинитој слици, да тако изображени народ види у минјатури жалостно живљење наше па да уобрази стварну величину и да се тако освједочи да је истина оно што новине говоре о рајиној патњи. Одбор који је изабран за турску царевину гледе бечке изложбе, имао би настојати да и овакови модел из остале драгоцјене ствари прикупи.

На ЗУБЦИМА, у Херцеговини, 7. Јуна. — Није давно било, кад су српске и друге новине добивале одавде важне вјести, које су они с нестрпљењем очекивали. Одавде су потицали гласи о пашијем и ако малијем побједама над нашијем тирјанима. Одавде се распростираху весели гласи, како браћа Црногорци притицаху у помоћ нама и како се напоштетку и у сами отворени рат упустише с Турском.

Но данас, на жалост, немогу вам тако весело писати. Нема данас онијех славнијех бојева, него нас је притиснуо Турчин и ми ћутимо и трпимо само. Црна Гора би принуђена остављена себи повући се у своје границе, војвода Лука оде у Русији, а ми остадосмо стари робови. Турци се опет осилише, починише куле, намјестише своју војску и они опет насташе нас прогонити, имање нам отимати, жене срамотити и свако зло чинити.

Турчин је тако увијек у сили својој чинио и бољему од њега ми се никада и ненадамо, па зато и ако ни је тешко трпити зулуме њихове, ми смо вични томе и залуд би их кривили што нијесу човјечни. Али не можемо, да се не зажалимо на њеке наше Србе, који на жалост посе то дично име, а издајници су рода свога. Знамо ми таквога одметника, који по турски лулу пуши, турски фес носи и оно бијело испод феса, на високој кули сједи, те само гледа са подлом охолошћу, да им јадна раја „саламалек“ прави.

Такви одметници отежавају судбину нашу помажући Турцима, да нас све више притискују. Па и изван несретне земље наше невидимо оно, учешће према „бједној рајн“ о којој се толико говори, пише и пјева, а данас би баш више него икада требало да се на све крајеве народа нашега показује јавно одушевљење, одважност и пожртвовање за несретну браћу, ако желимо, као што говоримо, да је скорим ослободимо. Био сам ту скоро и у Новоме, које је мјесто познато са свога родољубља, па како сам се ожалостио, кад сам видио и чуо, да је и ту њека равнодушност завладала. Састајао сам се са њекима, који су ми познати као родољуби, и разговарах се с њима о јадном Српству, па шта чух? Један вели: оженио сам се, ја имам сада друге бриге, треба ми кућу гледати! Други вели: ја сам се вјенчао, и сада не могу о другоме бригу водити! Трећи каже: Заман је све, околности моје тјерају ме да се држим владе! Ето такве и овијема подобне изговоре чуо сам, који су ме јако ожалостили. Та зар није срећа и слобода отачбине прва брига свакоме? И зар може икоји Србин срећан бити, ако му је отачбина несретна, и док њу неослободи и усређи? Нека ми је заручница или љуба, као вила бијела, слобода ми је народна ипак прва ствар, и сваки би грјешио, који би се због свога уживања, жене или заручнице, одрекао свију другије дужности. Обилић је имао дивну љубу, па оставио њу и отишао у извјесну смрт. Тај примјер треба да има сваки Србин пред очима. Живот неби ништа вриједно човјеку, кад неби био намјењен добру општем. С пожртвовањем, с том врлином треба да се поносимо. Јер напоштетку шта нам вриједи и жена и дјеца и имање, кад смо туђину измећари и робови. Но кад се човјек добро промисли, скоро да се и не чуди таквијем људима, јер је свуда све заспало, нико се не мичe. А с друге стране опет морамо свакога таквог осуђивати, јер што је народ клонуо, то су они криви, којијема је бог дао да знају и могу радити на пеће. Рад изазива рад и кад се једни крену за њима ће и други. За то браћо непропуштајте радити и мислити о срећи народа, па ћете брзо наћи помоћа и народу нашем мораће сипути сунце боље среће. А прије свега пад у бога и Црну Гору. Бог нас неће оставити, а Црногорци су нам увијек помогли, па ће и сада. —

Има њеколико дана, да су били звани сви главари из ова краја границе код кајмакама у Требиње, који их је по турски дочекао и изпсовао, говорећи им: Што ви гледате преко границе и зашто идете на Цетиње урзуси једни! Што недолазите мени на суд, него идете кнезу карадаћкоме? Све ћу вас да знате па колац ударити, ако и у напријед будете пили томе вашем кнезу!

Њеки од главара хтједоше одговорити и рекоше, да они не иду кнезу, него свецима да се код њих богу моле и да се састану са својом браћом. На то ћини кајмакам и повиче: „Ви мислите урзуси, да ми не знамо, зашто ви идете на Цетиње. Није наш падиша махнит, да даје толике паре бој Пржићу, нашем консулу у Дубровнику, нити Пржић залуду иде често у Котор те се дружи с њекима Вашијема, по ћут бре! — “ И ја чујући ово дође ми на памет оно, што ми је покојни отац, бог му душу помиловао! говорио: Непријатељи наши сви сложно раде, да Срби не дигну главе! Зато, браћо Срби, сложимо се и ми, да савладамо наше непријатеље и да се једном ослободимо!

ЕРЦЕГ-НОВИ, 12. Јуна. — Још 14. Априла издало је високо министарство њеко упутство, по којем се имају владати власти у Далмацији и Боки гледе употребљења народњег језика. У §. 3. каже се да све ц. кр. власти морају одговарати опћинама оним језиком, којим се ове служе. Срезно поглаварство бокешко, у послуху ове потребе, позвало је све опћине да изјаве: којим ће се језиком служити у напријед. Готово све опћине бокешке одговориле да ће им бити, као и до сада, уредовни језик: српски, те ће се њиме служити. Готово, за то рекох, јер нијесу све одговориле да ће се народњим језиком служити, него туђим, то јест „талијанским.“ и то још оне опћине, у којима ни једног Талијанца нема и чији опћинари не знаду ни бекнути талијански. Рисанска опћина изјавила је да ће се служити талијанским језиком а тако и котарска. Ко поле познаје Боку, тај ће признати да су ове двије опћине чисто овијане српске, нити је икада имала мјеста у њима талијанштина, та још ни у вријеме млетачке републике. Ко чује да двије опћине српске, неће да знају за српски језик, него хоће да се служе туђим, чисто неће вјеровати, али на жалост истина је. Но морам примјетити да овоме нијесу криви опћинари, него дотична опћинска управитељства.

старајући се ни мало о многобројнијем лађама, које прелажаху између овијех пашњака. Најпослије указа се Западм, на лијево, са његовијем воденицама и радионицама, његовијем кућама, са плавијем крововима, жутијем или зеленијем зидовима, са његовијем великијем изгледом, који га упоређаваше са паквијем сеоцем, из кимичне опере.

Господар Сандер Ван Лимиден пашао је за излишно, да изиђе пред његове рођаке, па је с тога послао пред њих своја два сина, да их пресретну с добродошлицом и да их допрате до куће.

Андреја, као старији, поведе ријеч, а мали Клас испитиваше ове двије госпође, особито Олимпу, са изненађењем, које ни мало не тражаше да скрије. Госпођица Ван Лимиден, не слушајући савјете материне, носаше елегантно путничко одјело, којијем је хтјела да очара њен род у Холандији, и сиромах Клас, навикнут на мрко и строго одјело његове матере и његове сестре, помишљаше, да му је рођака, ваља да, сишла с памети, кад омије да се покаже тако накићена.

Што се Андреје тиче, тешко би било, да не рекнем не могуће, погодити, шта је мислио. Да ли га је господар Сандер савјетовао, као што му је Жече говорила? По хладној учтивости млада човјека тако изгледаше, јер примивши стрини и рођаки, да им се ставн на расположење за све услуге, које би од њега очекивати могле, изгледао је прије, као да њеку заповјест извршује, него ли да чини по свом сопственом осјећају.

Он рече двојици слуги, који са њим иђаху, да однесу пртљаг овијех госпођа у кућу господара Сандера. Па, и неузимајући на ум Олимпу, коју је још у почетку званично поздравио, иђаше поред госпође Ван Лимиден, одговарајући на њена питања мирно и разборито, које његова лијена рођака не примјећаваше равнодушно, тим више, што Андреја — Олимпа бјеше принуђена да призна — не изгледаше онако сметен, па глуп, као што она замишљаше.

Син Сандера Ван Лимидена, био је тако различит од осталијех младића, које је наша јунакиња дотлије виђала, да је произвео у њој живо осјећање, ако не симпатије, а оно бар изненађења и љубопитства. Одјело му бјеше просто, али тим прије даваше му одабран изглед. Под лијепом плавом косом, коју немарно патраг забациваше, виђаше му се широко уздигнуто чело, на коме се огледаше велика енергија и јака воља. Његове велике очи, у овај мах, као и уста, осјењела малијем паусвицама, изражаваху презрење, које, сваки ће погодити, не бјеше госпама обично. Израз његова лица, хладан и строг, уљеваше Олимпи нехотични страх, који она, навикнута, да влада над свима као деспот, дотле није никад осјетила. Први пут сад помисли она, да је њена мати можда имала право. што јој је говорила, да не носи онако скупоцјене хаљине и да би простије одјело много боље доликовало њеном положају.

(Наставиће се.)

што нијесу сазвали вијеће, него су својевољно ријешили ово питање, које засјеца у живац народни. Па, као што чујем, нијесу ни управитељства узрок овоме, него тајници, којима је лакше талијанским језиком писати, него српским, за то су ове двије опћине, као што се говори, опозвале речене изјаве, те мисле сазвати своја вијећа, па нек она ријеше: хоће ли се својим, или туђим језиком служити. Уздати се да браћа Ришњани неће саде својевољно узети туђи језик, кад им га до сада ни једна влада не мога на силу наметнут, него шта више уз иркос свакој сили они сачуваше свој српски језик и српске обичаје боље него и једна опћина бокешка; па како би то било да саде Рисан, чисто српско мјесто, без невоље узимље туђи језик; а без сумње то неће бити нити може, јер је пун Рисан српски родољуба, којима лежи на срцу поно народни, те неће допуштити да се ико титра са народним светињама. На исти начин пак и браћа Кртољани угледаће се на остале бокешке опћине, те ће они погрешку на вријеме исправити, јер не могу вјеровати да Србин не љуби свој језик. Браћо, најприва карактеристика сваког народа, то је језик, те ко не љуби њега, не љуби свој народ, не љуби самог себе; он је изрод, кога треба презирати, за то на опрезу, неисмјејавајмо сами себе, та Србин је немилице крв своју лио за свој српски језик, па како би то било да га саде из нехатости забацује? Одговор остављам свакоме, који капи српске крви у себи има. — Послѣдњи „Црногорац“ јавља нам да је и опћина которска закључила служити се од саде српским језиком; ово је врло лијепо и хвале достојао. И сада је желити, да овај закључак не остане на хартији, него да буде у дјелу. Србин Которанин најрадије говори туђим језиком. Не знам из ког узрока. Толико знам, да ниједан човјек, који се служи без потребе туђим мјесто својим језиком није паметнији, наученији, изображенији и т. д. Странац кад дође у Которе мора се дивити и чудити чујући талијански језик а знајући да су становници Срби и то још родољуби; саде незнам како се може сложити родољубље и туђинштина, или ваљда мисли коју да је доста осјећати као Србин, а не носити на себи знака српског, то јест не служити се својим српским језиком у породици и изван. Шта више многа наша српска љепотица и у читаоници говори талијанским језиком, али њима не замјерам толико, колико онијем курмахерима, који би много боље и љепше могли изјавити своја љупка осјећања материнским својим језиком. За то моја млада браћо Которани, молим вас и заклињем мајчинијем млијеком, да одбаците тај туђи језик а усвојите свој српски, те ће те тиме најјасније показати да љубите свој народ, да сте прави Срби и да вам народни понос на срцу лежи. Вашијем пак љепотицама докажите да ће се много изображеније показати, ако узбуду на своја медена устанца изговарале српске ријечи а у срцу гојиле српска осјећања. Сестре и браћо которска, учтиво вас молим да ми не замјерите е вас овђе опомевух на ваше дужности, јер ми није намјера никога вријеђати а још мање моје миле сестрице, али држах за свету дужност пружити вам овај лијечак, будући је опште познато, да је јавност најбољи лијек за подобне болести. Послушајте ове моје искрене и братске ријечи и покажите страном свијету да сте прави Срби и Српкиње и да се не стидите свуда и на сваком мјесту ово освједочити, а то ће те најбоље доказати кад у кући, на путу, у цркви и на шетњи узбудете говорили својим српским језиком.

У послѣдњем броју „Црногорца“ још нам њеко шину из Задра намјесника М. Савине. Истину рећи жао ми је, јер баш од кад је он узео у руке управу речепог манастира, није ништа упропастио, него шта више од када су почели против њега писати, он се озбиљно заузео да дјелом покаже да није баш онакови као што га описују, за то он саде мало долази кроз варош, него стоји у манастиру, те ради и поправља баште; тако је врло лијепо подигао међе и оградио паранче испред манастира, а чујем да мисли и путове поправити, који воде оној обитељи. —

Прошле недјеље држан је парастос блаженопочившем арх. Гедеону Јуришићу у парохијалној цркви на Топли, овђе буди јавна благодарност г. проти Лумбардићу, који се сјетио заслуга оног мужа. —

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

Састанак цара аустријског [illegible] њемачким у Берлину, данас је, и биће још задуго, предмет, о којем ће новинарство много говорити. Састанак тај се различно тумачи, па и тако, да је он управљен против Русије. Кажу да Андраши ради на томе, да Пруској отргне од Русије, па онда да се устреми на ову. Сами бечки листови њеки устају против таквијех умишљаја и увјеравају, да ће Бизмарк у том случају изиграти Аустрију онако исто као што је г. 1862 урадила Пруска са Аустријом у погледу њемачкога савеза. Мађари паравно недјеле то мишљење, јер су они јунаци, пред којима Руси изчезавају. И ако је жалосно, да и данас још народи зебу за своју судбину од састанка двају царева, мјесто што би требало обратно даје, ми ћемо ипак првом приликом разложити наше мишљење о томе састанку у колико би се нас могао тицати.

Аустро-угарска даје нам и осим тога данас занимљивијех новости. То су нарочито избори за угарски сабор и преходни рад хрватскога сабора. Познато је да су се на крају потоњега пештанског сабора странке разишле у највећој огорчености. Приликом новијех избора могла се дакле предвидити ужасна борба која је доиста, и настала, у борби тој побједила је владајућа Деакова странка, шта више с бољим успјехом него до сада. Али може се слободно рећи, да ће та побједа бити прави почетак брзога пада њеног, јер влада употребљаваше, ужасна средства, која су имала за послѣдице мноштво мртвијех и крвавијех глава. Огорченост у народу нарасла је толика да се убиства употребљују као потребно и оправдано средство. Тако је у Мокрину у Бачкој освануо у пољу мртав њеки Зако Лауш, вођа Деакове странке. Кад једна влада до тога већ доводи један народ, она онда нема више ни права ни услова за опстанак. Непринудили је данашње стање ствари да оступи, она ће онда извјесно уступити пред онијем, које се из тога мора развити. А онда бог зна, шта може бити са Мађарарсагом!

У Хрватској, по загребачким најновијим листовима, теку сада ствари мало повољније. Из бијела свијета искупљени вирилци као да увиђају, да они нијесу ништа друго до просто мађарско оруђе, које никако није у стању помрачиту славу побједе народне при изборима, то се пуштају у погодбу са странком народном, која може бити повољна раду саборском. Истина правога родољуба мора свакојако болити, што се мора чинити погодба са пробосветима, каквијех има међу вирилцима, али опет надати се је, да ће се опет народна странка мушки држати, и да неће ни за длаку попустити, што би образ народни окаљало, па макар опет сабор био распуштен, макар опет наступио најсуровији апсолутизам, јер напошљетку за нас није без истине ријеч: „што горе, то боље.“ За сад међутијем нијесу народу хрђави изгледи у сабору. За предсједника изабран је Мажуранић, народњак. Тијем добија дакле сабор свој народни тип.

Из Француске једва један пут почеше долазити и веселији гласови. 8. о. м. република, која је до данас лабаво стојала, утврђена је свечано. Кабинет предсједников у цијелој земљи објавио је: „Тјер се заклео републици, и он неће своју заклетву погазити.“ С радошћу поздрављају сви листови француски тај глас. И данас узносе Тјера не само као правога предсједника републике, него као вођу републиканскога покрета у Француској. Хиљадама општина шиљу му честитке. И сам Гамбета у своме листу „Републик фран.“ хвали оне ријечи Тјерове: „Ја сам примио републику у Бордоу. Ја сам част своју уложио, да ћу је учврстити. Но није доста нерадити ништа против ње, него је ваља што боље оснажити.“ Гамбета назива то „одлучним, ужасним ударом за све монархијске странке“. На сваки начин, да ће се сада морати распуштити скупштина и сазвати нова, републиканска.

Међутијем Бонапартисте почињу ипак живље радити. Код Руеа, старе удворице наполеонове био је састанак, гдје се од прилике ово вијећало: „Наполеонова партија мора друкчије радити. Република се неможе на силу освојити. Што је радио принц-предсједник, да угуши републику од 1849 и 1851? Он је републику обгрлио, заклео се, да ће је љубити и вјеран јој бити. Зашто се и сада неби тако радило?“ Могло би се доиста и сада тако радити, ма успјети више не!

„Републик фран.“ ово дознаје о уговору између Француске и Њемачке ради одласка њемачке [illegible] француских области: Да Фран- [illegible] 1 Јануара 1873 друг[illegible] њемачка војска [illegible] тен када Француска треће годин[illegible] ћедњи милијард онда ће њемачка [illegible] јем селити из Француске.

У Инглешкој скупштини изјавила је влада, да су преговори са Америком још једнако у неповољном стању.

Устанак карлистички у Шпанији поред свију опорицања још једнако траје. На много мјеста прекинут је сваки саобраћај. Карлисте објавише, да ће убити сваког путника, који би се усудио проћи онуда, гдје они забране.

Но још много живље раде републиканци и њихова праведна ствар има данас више него икада досада изгледа за успјех. Републиканци у Барцелони издали су проглас с овијем садржајем: „Ако радикалци узраде поштено на пољу демократије, ми ћемо их свесрдно потпомоћи. А ако би они узмицали, републиканци нити ће поћи за њима, нити ће се дати задржати, него ће неуморно радити да дођу до своје цјељи.

ЦЕТИЊЕ, 24. Јунија. — Због тога што је прошли лист изишао у суботу до подне, нијесмо били у стању подпуно описати свечаност на дан рођења Пашљедникова. Допуњујемо дакле бјешку ону овијем, да је у двору био у подне сјајан обед, гдје се чуло више родољубивијех здравица задахнутијех одушевљеним српским жељама. По подне играла је задуго младеж пред биљардом и у цијелој вароши трајало је непрестано весеље, које се тек у вече распламтило. Њихове Свијетлости изволили су у име Пашљедниково сазвати многобројно друштво у дворској башти, у којем бјеху и ученици богословског и ученице женског завода. По вечери, која је била под пријатним, ведрим небом, играло се и пјевало, уз пуцњаву пушака. Такође је и војничка банда свирала. Њихове Свијетлости кнез и кнегиња присуствоваху њеко вријеме том весељу, које се свршило тек око 10 ура у вече.

— У прошли понедјељник почео а у уторак је свршен годишњи испит у Богословији, и то са најбољим успјехом у сва три разреда. Доиста ни мало непрећерујемо, кад кажемо, да је риједак завод у којем се сви ученици тако приближно изједначују прилежањем и успјехом. У трећем разреду све је сам отличан ученик. Присуствујући испиту нијесмо чули ниједно постављено питање, на које нијесу питани одмах одговорили са особитом лакоћу, разумјевањем и готовошћу. Млада просвета црногорска може се дичити са овијем заводом својим, који јој већ ове године даје њеколико добријех учитеља и свештеника. Њ. Св. кнез, који је испиту присуствовао са задовољством се изразио о успјеху и захвалио г. г. учитељима на труду. У сриједу било је у цркви благодарење, а по томе читана је класификација и одређена су четворица најбољијех ученика из треће године да се пошљу у Русију на даље науке. Истом приликом изговорио је ректор богословије, г. Милан Костић њехолико лијепијех ријечи, праштајући се с ђацима и захваљујући својим друговима г. г. учитељима на сатруду.

П О З И В.

Будући да је књижница и остала збирка различних старина, наиме рукописа, оружја, пјенеза и повјестних ликова, пак и властита књижевна посмртчад иза покојнога мога отца, Људевита, моје власништво, које намјеравам доњекле задржати и суставно уредити, да ова светиња од светиње народнога блага и у знанственом погледу и реду буде достојна' великога труда и спомена покојникова, — уљудно позивам све родољубе, наносе књижевнике, који су из споменуте збирке од покојника на признаницу, или без признанице у наруч узели што, било књиге, или рукописе, да ми првом, поузданом пригодом поштено доставе све, што имају, опомињући се, да је поштење увјет и урес први родољубљу.

Уједно лијепо молим оне, који од покојника имају исправе, списе, осебна писма, или икакве бјешке и спомене, вијести, цртице, или икакве податке, те се на вијек и рад његов односе, да ми их час прије пошаљу за то, да што подпуније покупим грађу, потребну животопису његову.

У Загребу, у очи духова, 1872.

Велимир Гај.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ.

Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.